

УДК 330.341.1

О. А. Кириченко,
д. е. н., професор,
Ю. І. Вигівська,
к. е. н., доцент,

Міжнародна ліга підтримки екологічного підприємництва в Україні

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ТЕОРІЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ

Стаття присвячена питанням інноваційного розвитку економіки в контексті сучасної теорії модернізації. Розкрито сутність сучасної теорії модернізації та її вплив на інноваційний розвиток економіки України.

Article is devoted to innovative development of economy in the context of the modern theory of modernization. The essence of the modern theory of modernization and its impact on innovation development of economy of Ukraine.

Ключові слова: модернізація економіки, інноваційний розвиток, інноваційно-інвестиційна модель економіки, інституційні та структурні перетворення.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Інноваційний розвиток економіки з урахуванням теперішнього стану економіки і науки — складне завдання. Але рухатися вперед вкрай необхідно. Перш за все, шляхом здійснення державної підтримки проектів інноваційного характеру, розвитку державно-приватного партнерства та інших механізмів впливу, що разом з поліпшенням регуляторного середовища в ході впровадження економічних реформ забезпечить створення підґрунтя для позитивних структурних зрушень в економіці. А для цього необхідно створити відповідні умови для підвищення зацікавленості підприємців у модернізації власного виробництва або у створенні виробництв на основі нових і новітніх технологій.

З цією метою важливо вдосконалювати регуляторну політику, запроваджувати для підприємництва стимули, адекватні рівню цього завдання, в тому числі для малого і середнього бізнесу, сприяти комерціалізації науково-технічних досліджень і впровадженню їх результатів у виробництво — тобто має бути забезпечений постійний зв'язок науки з інноваційним ринком та з виробництвом, якщо ми хочемо розвивати економіку на власній технологічній базі. За умов відсутності вітчизняних розробок необхідно забезпечити трансфер технологій, але в Україну мають надходити техніка і технології лише сучасного рівня.

Перспективи розвитку економіки України залежатимуть від підвищення її конкурентоспроможності та здійснення якісних структурних зрушень шляхом переходу на інвестиційно-інноваційну модель розвитку. Якщо період 2010—2012 р. буде етапом посткризового зростання після відновлення нормальної роботи фінансової системи, то період 2013—2020 р. має стати важливим етапом реструктуризації економіки і закріплення позитивних тенденцій економічного та соціального розвитку України. Саме здійснення прогресивних інституційних та структурних перетворень, поглиблення європейської інтегрованості української економіки має вивести Україну до групи країн, що вийдуть з кризи оновленими і здатними до динамічного зростання. Вищезазначене зумовлює актуальність даної статті.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

У вітчизняних економічних дослідженнях проблеми інноваційно-інвестиційної політики розвитку національної економіки відповідно до фахової спеціалізації досліджували такі вчені: О.М. Алімов, О.І. Амоша, І.А. Белоусова, Ю.М. Бажал, А.С. Гальчинський, В.М. Геєць, М.Я. Дем'яненко, В.В. Дергачова, С.А. Єро-

хін, Т.Т. Ковальчук, С.В. Козаченко, В.В. Микитенко, В.Є. Новицький, Ю.М. Пахомов, А.А. Пересада, П.І. Саблук, Д. М. Стеченко, В.М. Суторміна, В.Г. Федоренко, Л.І. Федулова, М.Г. Чумаченко, В.К. Черняк, В.Я. Шевчук, Г.К. Яловий та інші науковці.

Інноваційні аспекти економічного розвитку досліджували класики економічної науки: Ф. Кене, А. Сміт, Д. Рікардо, А. Маршалл. Інновації та інвестиції були об'єктом дослідження в працях представників різних наукових напрямів, серед яких Ж.Б. Сей, К. Маркс, В. Петті, Дж. Лодердейл, С. Сімонді, П. Прудон, К. Родбертус-Ягєцов, Дж. Кейнс, І. Фішер, А. Пігу, А. Шпітгоф, Г. Кассель, Е. Хансен, Дж. Хікс. Серед сучасних західних вчених теорію і практику інноваційних процесів розвинули Г. Александер, Дж. Бейлі, Г. Марковіц, М. Міллер, Ф. Модільяні, М. Фрідмен, У. Шарп, Й. Шумпетер та інші науковці.

Незважаючи на значний обсяг наукових праць з інноваційної тематики, проблема формування та реалізації ефективної інноваційної модернізації національної економіки України недостатньо висвітлена. Переважає вибірково-фрагментарний підхід до аналізу різних аспектів безпосереднього поєднання теорії модернізації з інноваційною діяльністю та державною регуляторною політикою. Внаслідок цього актуалізуються питання розроблення економічної моделі реалізації інноваційної модернізаційної політики; залучення інвестиційних джерел через інвестиційний ринок і за посередництвом інфраструктурних інститутів; вибору варіантів забезпечення необхідними ресурсами розвитку підприємств, які формують цілісність теоретико-методологічних засад щодо забезпечення комплексності механізмів запровадження інноваційно-інвестиційної політики на мікрорівні економіки.

Крім цього, важливість дослідження динаміки інноваційної модернізації, теоретична і практична значущість розроблення концепцій мобілізації інвестиційних ресурсів та удосконалення політики управління інноваційними процесами в реальному секторі економіки України, недостатнє їх висвітлення в наукових та фахових економічних джерелах зумовили актуальність статті, логіку викладення її положень та мету.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Мета статті — проаналізувати стан теорії та практики інноваційного розвитку національної економіки в контексті теорії модернізації та розробити пропозиції по його активізації в умовах зміни акцентів глобалізаційних процесів.

Таблиця 1. Внесок різних видів економічної діяльності в зростання економіки України, %*

Показник	2006 рік	2007 рік	2008 рік
Темпи зростання ВВП	107,3	108,7	106,3
Внески видів економічної діяльності до загального приросту ВВП			
Сільське господарство, мисливство та лісове господарство	0,2	0,2	0,0
Промисловість	2,1	2,7	2,1
Будівництво	0,0	0,5	0,2
Торгівля, ремонт автомобілів, побутових виробів і предметів особистого вжитку	2,0	2,4	1,9
Діяльність транспорту та зв'язку	0,9	1,0	0,9
Освіта	0,1	0,2	0,0
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	0,1	0,1	0,0
Інші види економічної діяльності	1,2	0,8	0,5
Послуги фінансових посередників	1,0	0,8	0,2
Чисті податки на продукти	1,7	1,6	1,3
Всього	7,3	8,7	6,3

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Характеризуючи концептуальні засади управління інноваційно-інвестиційним розвитком національної економіки, слід зазначити, що в науковій літературі не вироблено системних наукових підходів до розкриття його суті та організаційно-економічного механізму його реалізації. В цьому контексті буде доречним визначення управління інноваційно-інвестиційним розвитком національної економіки, під яким слід розуміти сукупність пріоритетів (векторів), цілей, завдань, принципів, моделей, суб'єктів, об'єктів, механізмів реалізації довгострокових цілей, які забезпечують узгодження інтересів, форм, методів, інструментів управлінського впливу з максимальним урахуванням викликів глобалізованого розвитку. Розвиток світової економічної думки дозволяє виділити такі можливі сценарії інноваційно-інвестиційного розвитку національної економіки: економічної інерції, мобілізації, капіталізації, модернізації [1, с. 55—61]. Інерційний сценарій передбачає залишити все без змін або дотримуватися лінії одного зі світових лідерів. Така перспектива в умовах сучасних світогосподарських процесів є вкрай неприйнятною для України. Фаза рецесії, яка почалася для світової економіки з кінця 2008 р., призвела до скорочення приросту світового ВВП від 4 до 2%, а в окремих розвинутих країнах і до нуля [2].

Скорочення ВВП призводить до скорочення споживчих витрат, попиту на сировину, матеріали, енергоресурси і відповідно, до згортання виробництва та збільшення безробіття. Така ситуація вимагає активного державного втручання у процесі створення нових товарів та послуг і пошуку нових ринків збуту для новоствореної продукції.

Сценарій мобілізації передбачає використання власних ресурсів для вирішення проблем соціально-економічного розвитку і з позицій довгострокового розвитку може бути результативним тільки у випадку високої соціальної мобілізації і поступового нарощування власного інноваційного потенціалу.

Сценарій капіталізації — це вкладення державних коштів (коштів Стабілізаційного фонду) в іноземні інвестиційні фонди або цінні папери з можливістю отримання відповідного відсотка для вирішення поточних проблем. По суті, це використання потенціалу мережевої економіки. Але в сучасних умовах фінансова система перестала жити за економічними законами і криза іпотечного кредитування є лише верхівкою айсберга у загальній кризі світової фінансово-кредитної системи, адже криза зачепила ринок деривативів, похідних цінних паперів (ф'ючерсів, опціонів, які не забезпечені реальними активами).

Сценарій модернізації акцентує увагу на необхідності формування та розвитку власного потенціалу, що дозволяє зберегти національну ідентичність і позицію-

нувати власні інноваційні, ноосферизовані програмні розробки. Для інноваційної економіки характерними є нова якість економічного зростання, нова структура економіки, масове інноваційне підприємництво, яке в розвинутих країнах складає близько 50% від бізнесу країни (45% — в ЄС, 50% — в Японії, 70% — у США), співпраця влади і бізнесу, розвиток кластерної економіки (коли світове господарство перетворюється на мережеву економіку, то кластери виконують роль горизонтального кооператора на державному та регіональному рівнях) [3, с. 119—128]. Результатом таких перетворень повинно стати зростання валової добавленої

вартості економіки України.

Даний сценарій передбачає також і перегляд потенційних чинників економічного зростання. Сьогодні в більшості розвинутих країн світу близько 50% приросту ВВП досягається за рахунок людського капіталу, на якому зосереджується найбільша частина державних витрат, тоді як в Україні соціально активні елементи (освіта, культура, наука, соціальні трансферти у розвиток зайнятості), які стимулювали б розвиток людського капіталу і посилювали б його значимість у прирості ВВП, становлять менше 1% [1, с. 55—61; 29] (табл. 1).

У сучасних умовах актуалізується значення науки та новітніх технологій у створенні науково-інноваційного простору. Це вимагає від України проектування наукової політики, а також створення механізму її фінансування.

На реалізацію цієї мети спрямовані Закон України "Про затвердження загальнодержавної комплексної програми розвитку високих наукоємних технологій", Державна цільова науково-технічна програма "Нанотехнології та наноматеріали" на 2010—2014 рр., які сприятимуть створенню наноіндустрії шляхом забезпечення проведення фундаментальних досліджень розвитку промислово-технологічної інфраструктури. При цьому фінансування Програми здійснюватиметься за рахунок коштів державного бюджету (1 млрд 682,3 млн грн.) та інших джерел. Загалом через систему державного цільового програмування держава виділяє менше 1% коштів на фінансування ноосферизованих розробок, тоді як фінансування сектора нанотехнологій в США складає близько 1 млрд дол. щорічно, а кошти Стабілізаційного фонду фінансування нанорозробок Росії складають 157 млрд дол. США.

Слід зазначити, що вперше за практику використання інструментарію планування у державній Програмі соціально-економічного розвитку України на 2010 рік було виділено в межах стратегічних пріоритетів ноосферизований розвиток економіки в контексті створення сучасної інноваційної системи. Однак дана програма не містила ефективних систем реалізації, які стосувалися б передусім джерел фінансування та контролю за отриманими результатами, що не дозволило ефективно використати програмно-плановий інструментарій.

У такій ситуації парадигма управління інноваційно-інвестиційним розвитком України повинна опиратися на мобілізацію власного потенціалу з подальшою реалізацією сценарію модернізації, який зможе забезпечити технологічний прорив і створити потенціал для довгострокового розвитку національної економіки. З табл. 2 чітко видно, що Україна має всі можливості для здійснення такого прориву, займаючи 51 позицію у світовому рейтингу індексів економіки знань, обчисленого Світовим банком у 2008 р. [1, с. 55—61; 29].

При цьому модернізацію в системі управління інноваційно-інвестиційним розвитком національної економіки слід розглядати з позицій інституційної, функціо-

нальної, галузевої, секторальної складових.

В інституційному плані необхідно прийняти Доктрину довгострокового розвитку, в основі якої лежатиме потенціал економіки знань, параметри суспільства сталого розвитку, що забезпечуватиме довгостроковий ефект в управлінні національної економікою, формуючи конкурентні переваги на перспективу. Доктрина повинна враховувати не тільки людський, інноваційний, інформаційний капітали, але й посилення ролі неекономічних чинників у довгостроковому управлінні (якість державного управління, рівень корупції та зловживань, якість середовища життєдіяльності тощо).

У функціональному механізмі доцільно вдосконалити: по-перше, методичне забезпечення реалізації діючих функцій управління інноваційно-інвестиційним розвитком (стратегічного моніторингу, планування, прогнозування, програмування, стратегічного контролю), передбачивши евристичне моделювання, використання технологій форсайтингу, моделювання макроекономічних ризиків, макроеконометричне моделювання екзогенізованого впливу з використанням моделей Клейна-Гольдбергера, Уартона тощо; по-друге, запровадити використання інноваційних функцій у системі управління інноваційно-інвестиційним розвитком на кшталт стратегічного контролінгу, стратегічного державно-приватного партнерства, соціального інжинірингу тощо.

У секторальній складовій доцільно стимулювати розвиток державних корпоративних утворень двох типів: перші будуть займатися розробкою нанотехнологій та виконувати функції своєрідних банків розвитку через державні кредитні установи, а другі — державні корпоративні структури з контрольним державним пакетом акцій — будуть створені, насамперед, у пріоритетних галузях економіки (літакобудуванні, розвитку атомних кластерів, біоенергетиці тощо) та надаватимуть послуги із довгострокового планування, просування на зарубіжні ринки ноосферизованої продукції, фінансування фундаментальних досліджень. При цьому можливий варіант створення короткотермінових кластерів у тих галузях, які зможуть здійснити технологічний прорив у розвитку.

На сьогоднішній день теорія модернізації має особливе значення для вивчення та врегулювання сформованого економічного і соціокультурного дисбалансу, тому що в ній закладені саме ті механізми, на основі яких і відбувається розвиток сучасного суспільства. Модернізація — "сукупність соціальних, економічних, політичних, культурних та інших процесів, пов'язаних з переходом від традиційного (доіндустріального, аграрно-традиціоналістського) суспільства до сучасного індустріального і постіндустріального суспільства, яке формується, заснованого на інноваціях у всіх сферах життя" [4, с. 7]. У кінці XIX — початку XX ст. нововведенням стало уявлення про специфіку історичного розвитку Європи стала дихотомія "традиційне — сучасне". Найбільш повно і послідовно розвиток суспільства початку XX ст. досліджено в роботах М. Вебера, у тому числі й початок модернізації, яка сягає корінням в європейську раціоналізацію, що охопила всі сфери людської діяльності і створила основу для створення європейської цивілізації [5, с. 9—10].

Проблема модернізації дуже складна. У філософському розумінні в сучасному суспільстві панують постмодерністські тенденції, про що багато пишуть представники різних суспільних наук. І в цьому розумінні говорити про модернізацію — означає говорити про минуле, а не про майбутнє. Але тут ми вживатимемо поняття "модернізація" не у строгому науково-філософському розумінні, а в більш простому — як синонім оновлення суспільства, надання йому сучасніших форм [6].

Таблиця 2. Індекси економіки знань для України та регіонів світу

Україна і регіони	Індекс економіки знань	Індекси знань	Інституційний режим	Інновації	Освіта	Інформаційна інфраструктура
Україна	5,80	6,38	4,06	5,77	7,91	5,45
G7	8,76	8,93	8,24	9,19	8,73	8,89
Західна Європа	8,72	8,73	8,69	9,23	8,16	8,80
Східна Азія та Тихоокеанський регіон	6,59	6,88	5,71	8,44	5,26	6,94
Європа та Центральна Азія	6,35	6,65	5,44	6,88	6,74	6,33
Світ в цілому	5,92	6,17	5,18	8,01	4,16	6,34

Україна намагається подолати наслідки глобальної кризи, одночасно розв'язуючи завдання модернізації національної економіки. Але в умовах багатоукладності, яка передбачає поєднання різних (і не тільки передових) технологічних і соціально-економічних укладів, модернізація являє собою вирішення цілого комплексу складних багаторівневих завдань різного змісту: від розв'язання проблеми бідності та харчування до розвитку нових технологічних укладів, нанотехнологій та ін.

Загальну ідеологію трансформації суспільного розвитку викладено в Національній доповіді "Новий курс: реформи в Україні. 2010—2015" [7], підготовлені великим колективом вчених, досить аргументовано і зважено. Залишається тільки старе питання про її затребуваність владою. Тут доречно зробити лише декілька додаткових зауважень.

Ключовою ланкою модернізації повинна стати структурна перебудова в широкому розумінні, що стосувалася б як галузевої структури, так і структури основних відтворювальних пропорцій. Без цього наш подальший розвиток у зростаючих масштабах відтворюватиме існуючі диспропорції, наближаючи економіку до нових, ще більш руйнівних, криз. Поки що розвиток йде саме таким шляхом.

Природно, що структурна перебудова вимагає величезних капіталовкладень і цілеспрямованої політики. Вона не може бути здійснена швидко. Але тим важливіше її розпочати і наполегливо проводити. Добровільно-примусово модернізацію галузей, які технологічно застаріли, але забезпечують основну частину експорту, необхідно поєднувати із всебічною інституційною і за можливості фінансовою підтримкою виникнення інноваційних структур, здатних у перспективі створити нове обличчя національної економіки.

У нашій країні модернізація повинна передбачати мобільне вирішення завдань, які за своєю природою належать до домодернізаційного періоду, але не були вирішені раніше. Це, насамперед, проблеми харчування і житла. Значна частина населення харчується не тільки нераціонально, але й недостатньо. Для такої держави, як Україна, з її природними і трудовими ресурсами, це в здебільшого проблема організаційна. Немає ніяких перешкод для того, щоб досить швидко забезпечити виробництво продовольства на рівні норм раціонального споживання і зробити харчування збалансованим. Для цього державі необхідно визначити такі норми, укласти з великими виробниками продовольства або їх асоціаціями, що забезпечують приблизно 70% його виробництва, угоди, які передбачали б усі необхідні для цього заходи; створити сприятливі та заохочувальні умови для інших виробників, покликаних дати решту 30% продовольства; забезпечити монетизацію потреб у продуктах харчування на рівні раціонального споживання; постійно проводити організаційну і роз'яснювальну роботу щодо вирішення відповідних проблем.

Невідкладність і першорядність цього "залишкового" завдання пояснюються неможливістю вирішувати сучасні проблеми інноваційного розвитку з людьми, що не мають можливості нормально харчуватися. Приблизно так само необхідно вирішувати проблеми житла і шляхів. Доцільно

прийняти три комплексні програми — "Продовольство і раціональне харчування", "Житло" і "Шляхи", зав'язати на них необхідні матеріальні, трудові, фінансові та організаційні ресурси і до виконання цих програм ніяких інших великих національних проєктів не приймати. У свою чергу, виконання таких програм неминує дасть потужний поштовх розвитку інших галузей економіки і підвищенню рівня культури. Звичайно, це не означає, що інші проблеми мають бути "заморожені". Йдеться лише про провідні ланки, які потягнуть за собою інші.

Важливо зрозуміти ще один момент. Модернізація не може бути тільки нестримною гонитвою за новим, оскільки така модернізація лише розхитає устої суспільства. Вона повинна постійно повертатися до витоків, до глибинних основ людського життя, до фундаментальних і простих питань людського буття, пов'язуючи їх з усім різноманіттям нових сучасних форм і забезпечуючи гуманістичну спрямованість усього руху. Найзагальніший зміст модернізації полягає у пошуку і актуалізації сучасних форм розкриття глибинних сутнісних сил людини, нагороджених суспільством протягом усієї її історії.

Методологічною основою модернізації суспільства повинна стати концепція сумісно-розділеної діяльності громадян, соціальних груп, держави та інших суб'єктів суспільного життя, спрямована на вирішення сучасних завдань техніко-технологічного, економічного, соціального, політичного і духовного розвитку. Це передбачає початкову націленість індивіда на співвіднесення своїх егоїстичних інтересів з інтересами спільності, на розв'язання проблем не за допомогою відсторонення інших суб'єктів, а шляхом співробітництва і пошуку форм включення приватних інтересів у спільні (це стосується усіх суб'єктів, включаючи державу); створення інституційних умов, за яких співробітництво розглядалося б і реально було більш раціональною формою поведінки порівняно з егоїстичним дотриманням своїх інтересів. Не придушення приватного інтересу спільним або навпаки, а пошук форм їх сумісно-розділеного задоволення. Індивіди і суспільство, працівники і фірми, платники податків і податкові органи, регіони і центральна влада тощо повинні перебувати в об'єктивних умовах сумісно розділеної діяльності, мислити її категоріями, мати достатню свободу для реалізації власних інтересів і необхідні обмеження для того, щоб не порушувати свободу інших суб'єктів. Такий підхід повинен пронизувати всю діяльність, економіку і культуру, виховання та ідеологію. Пошук нових форм сумісно-розділеної діяльності та їх втілення у техніко-технологічній, соціально-економічній і духовно-культурній структурах суспільства становлять головний зміст модернізації. Це є синтез руху вперед і повернення до основ.

Лібералізм є лише одностороннім вираженням розвитку сумісно розділеного характеру суспільних відносин, яке педалює індивідуалістичні засади і, по суті, ігнорує спільні. Захист лібералізму в умовах його тотальної критики є необхідним, але не як доктрини, а як вихідних принципів свободи. Водночас необхідною є також змістовна критика лібералізму, який претендує на всезагальність та ідеологічне панування. Це саме стосується і течій, побудованих на домінуванні загальної засади (насамперед, соціалізму).

На певному історичному етапі розвиток сумісно розділеної діяльності призводить до формування суперечливої єдності ринкової економіки і держави, в якій вони стають двома незалежними, такими, що передбачають одна одну, протилежними опорами суспільного розвитку. Подальший розвиток піде шляхом нових форм їх синтезу. Актуальною стає теза: "більше держави і більше ринку".

На початкових етапах модернізації доцільно зосередитися на базових економічних проблемах домогосподарства (харчування, житла тощо), вирішуючи їх на сучасному техніко-технологічному рівні. Це створить основу для наступного руху. Інший підхід порушуватиме логіку історичного руху і продукуватиме нові диспропорції.

ВИСНОВКИ

Ефективність і результативність інноваційно-інвестиційного розвитку національної економіки визначається ефективністю взаємодії форм, методів у рамках економічного механізму державного регулювання. Тому подальші наукові дослідження повинні стосуватися модернізації фінансового та кредитного механізму в ресурсному забезпеченні реалізації ноосферизованих інноваційних розробок і підтримці пріоритетних секторів економіки, а також посилення інституційної спроможності органів влади в розробці та використанні моделювання, програмно-планового інструментарію, інноваційних інструментів управління, які підсилювали б конкурентний статус економіки України у світовій економіці.

У сучасних умовах формування національних інноваційних систем стало головним чинником для забезпечення інноваційно-інвестиційного розвитку та підвищення рівня життя населення. Розуміння процесів, що відбуваються в інноваційно-інвестиційних моделях, дає можливість виявити ті сфери, стимулювання яких найбільш сприятиме інноваційному розвитку і підвищенню конкурентоспроможності країн з трансформаційною економікою. Подальшого дослідження потребують питання підвищення ефективності діяльності основних підсистем інноваційно-інвестиційної діяльності, механізмів стимулювання інноваційної діяльності і посилення координації між учасниками інноваційно-інвестиційного процесу в умовах ринкової трансформації економіки.

Література:

1. Желюк Т.А. Модернізація системи управління довгостроковим розвитком національної / Т. А. Желюк // Актуальні питання економіки. — 2010. — № 3. — С. 55—61.
2. Україна-2020. Стратегія національної модернізації [електронний ресурс] — Режим доступу: www.worldbank.org
3. Шмігельська З. К. Зарубіжний досвід управління інноваційною діяльністю малих та середніх підприємств та можливості його адаптації в ринковій економіці України / З. К. Шмігельська // Стратегічні пріоритети. — 2007. — № 2. — С. 119—128.
4. Пантин В. И. Волны и циклы социального развития: Цивилизационная динамика и процессы модернизации. — М.: Наука, 2004. — 246 с.
5. Раков В. М. "Европейское чудо" (рождение новой Европы в XVI-XVIII вв.): учеб. пособие. — Пермь: Изд-во Пермского ун-та, 1999. — 254 с.
6. Гриценко. Методологічні основи модернізації України / А. Гриценко // Економіка України. — 2011. — № 2. — С. 7—12.
7. Новый курс: реформи в Україні 2010—2015 / Національна доповідь / За заг. ред. В. М. Гейця [та ін.]. — К.: НВЦ НБУВ, 2010. — 232 с.
8. Гончарова Н.П. Теоретико-методические аспекты формирования инновационной политики / Н.П. Гончарова // Актуальні проблеми економіки. — 2008. — № 3. — С. 43—59.
9. Єрмошенко М.М. Проблеми державного регулювання інноваційного розвитку підприємств і шляхи їх вирішення / М.М. Єрмошенко // Актуальні питання економіки. — 2010. — № 3(105). — С. 45—54.
10. Інноваційний розвиток економіки: модель, система управління, державна політика / За ред. д-ра екон. наук Л.І. Федулової. — К.: Основа, 2005. — 552 с.
11. Інвестування: підручник / О.А.Кириченко, С.А.Ерохін, — К.: Знання, 2009. — 573 с. — (Вища освіта ХХІ століття).
12. Крючкова І.В. Вплив фінансово-економічної кризи на інвестиційну діяльність в Україні / Крючкова І.В., Попельнюхов Р.В. // Фінанси України. — 2010. — № 8. — С. 66—71.

Стаття надійшла до редакції 19.04.2011 р.